

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik Dr. Janez Bleiweis.

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., seer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, seer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 27. julia 1853.

List 60.

Od drénaže na Ljubljanskem močirju.

Spisal nemško inženir Miroslav Schmidt *).

Veliko denarja se je potrebovalo, Ljubljansko močirje na suho djeti, in zares lepega dela se je že dosto doveršilo. Čast in hvala blagim vladarjem, ki so to važno delo djansko podpirali, — čast in hvala pa tudi možem, ki se niso vstrašili veličanskega truda in so moško premagovali vse ovire, ktere se takemu početju nasproti stavijo. Bogato žito se ziblje zdaj tam, kjer je prederzni lovec nekdanj po vodni divjačini stregel; poslopja so postavljene zdej tam, kjer so kadaj makuške valile; terdna in gladka cesta pelje zdej tam, kjer so nekdanj le ponočni vrani tavalj; — nezdravi vlažni zrak, ki iz močirja puhti, je zginul za toliko, kolikor se je močirja predelalo v rodovitno zemljo.

Tisti možje so spoznali, da na obdelovanje zemlje se opira sreča dežele in njenih prebivavcov, in da vsaka ped zemlje, ki se pridobi kmetijstvu, je kapital z gotovimi činži.

Res, da je veliko let preteklo, preden se je moglo kaj opraviti, — ali, kdor zdaj ogleda močirje, mora spoznati: da delo mojstre hvali. Gotovo ne bo noben prijatelj domovine zdej memo spominkov šel, ki so začetnikom tega imenitnega dela postavljeni, da bi se spodobno ne priklonil njih slavi, in v duhu ne rekel: živijo!

Oral (joh) zemljiša, ki se je nekdanj prodajal po 20 krajc., še Bog, da ga je kdo hotel, velja sedaj 100 fl. in še čez. Kakošen razloček! — in tega še ni ravno preveliko let. Kapital tega zemljiša se je povzdignil za več milionov, in še bolj se bo poviksal, ko se bo število prebivavcev pomnožilo in ta zemlja še na višji stopnjo rodovitnosti povzdignila, ktera se še doseči dá. Dosto je še močirnega nerodovitnega, in to, kar je že obdelanega, bo donášalo še veliko večji pridelke, ako se to zgotovi, kar bom nasvetoval v sledečem.

Ves tukajšni svét obstoji zgor iz šote 4 do 5 čevljev globoko, — pod to je černe persti za čevlj ali poldrugi čevlj debelo, in pod to je ilovnati lapor, to je, ravno tista zemlja, ktera je za vsako obdelovanje naj bolji, ako semore pomešati s černo perstjo. Med černo zemljo in ilovnatim laporom je sedaj srednje poveršje vode.

Vsako leto se za nekoliko pavcov zniža lega šote po tem, ker se zažiga; za toliko pavcov pride

tedaj poveršina močirja bliže srednjemu vodnemu poveršju, in če bo to nekoliko let tako naprej šlo, bo ves svet le k večem za poldrugi čevlj nad srednjem poveršjem vode, in povodnji bo bolj poveržen.

Zraven tega je tak svet, kakor vsakdo vé, zmiraj bolj merzel in manj rodovitnen, kakor bi bil, če bi ne bil močiren.

Kar se s požiganjem godi, se godi tudi s tem, da se šota reže, in le še bolj hitro se ponižuje svet.

Če se šota ne zažiga in z njenim pepélom zemlja ne gnoji, ni rodovitna, ker druge persti nanjo voziti, ni lahko mogoče.

Tudi močiti (bewässern) tacega sveta nimoč, ker enemu delu tekne voda, drugemu ne.

Velika druga nadloga so grabni, kterih mora zdej zares veliko biti, da se moča odteka. Po grabnih gré sila veliko zemlje v zgubo. Če rajtamo na en oral (joh) le 80 sežnjevi (klafter), gré na celem svetu 2000 oralov v zgubo. K temu pride vsakoletno delo, da se morajo grabni trebiti in popravljati, če ne, zlezejo skup in vodotok se overa.

Kako bi se nek dalo vsemu temu pomagati?

Naj večí zaklad (šac) na tem 40.000 oralov velicem zemljišu še ni vzdignjen, in ti zaklad je spod ležeča ilovca (ilovnati lapor), — ta se mora pripravna narediti za obdelovanje. Če se to stori, zna nekdanje Ljubljansko močirje naj rodovitniši zemljiše celega cesarstva biti, — pravi Banat za Krajnsko in bližnje dežele.

Da se bo pa ta ilovnata zemlja obdelovati zamogla, je pred vsem treba, srednji stan Ljubljaniče se za 3 do 4 čevlje ponižati, in to se zamore le s tem doseči, da se Grubarjev kanal kar se naj bolj more zniža in poravná, in Cornov graben dostojno razširi in zniža. Če se potem v Prulah tam, kjer en del Ljubljaniče v Grubarjev kanal odteka, napravijo zaturnice (Schleusen), ktere se odpró pri veliki vodi, in zapró pri majhni, da Ljubljaniče dosto skozi mesto teče, je vsem pomagano. Tudi studenci bi potem lože odtekali in manj bi bilo povodinj, morebiti celo v Logaški in Planinski dolini.

Je to storjeno, bi se dala krona celemu delu na čelo s tem postaviti, da se drénaža napravi, ktera biza večne čase temu svetu močirnost vzela in rodovitnost neznano povzdignila. Namest po odpertih grabnih, kterih bi več treba ne bilo, razun tistih, kamor se studenci iztekajo, bi se po podzemeljskih perstnih cevih odtekala voda, in bi se prestopal rodovitnost povzdi-

*) Pričuóče verstice sim spisal po ogledovanju Ljubljanskega močirja (Morast), ki ga mi je vpričo gospod predsednika in tajnika kmetijske družbe prijazno skazoval gosp. Podkrajšek, vradnik gospodarstva Ljubljanskega magistrata.

gajoči podnebni zrak (ljust); sila veliko zemlje bi se potem pridobilo in sto in sto mostičev in mostov bi tudi treba ne bilo. In, kar je še poglavitna reč: kako lepo bi se dalo močenje (Bewässerung) napraviti.

Vém, da tako obširno delo se ne da mahoma opraviti, da je dnarja in časa k temu potreba, — ali če se vsi posestniki združijo, in jih vlada v tem početju podpira, je vse mogoče.

Višji ležeči del močirja se da tudi le deloma drēnažiti. Na nasvet krajske kmetijske družbe, ktera si hvale vredno prizadeva, po vsem svetu slovečo drēnažo tudi na Krajskem vpeljati, bodal častiti Ljubljanski magistrat eno svojih senožet zraven Dolenske ceste pod nekdanjim Gromadčkovim gradom še to leto drēnažiti. Naj jo zdej, dokler še ni drēnažena, pogleda vsak, kteremu je za te dela mar, kakošna trava rase na nji, in naj jo ogleda prihodnje leto, kakošna bo. Vidil bo velik razloček že prvo leto. — Gospod Baumgartner že nareja perstene cevi (rore).

Naj bi s pomočjo drēnaže se pod vlado premilega sedanjega cesarja Franc-Jozefa to delo blagoslovjeno dognalo, ktero je tako milostno in skerbno začel Franc I. in krepko napredovati dal Ferdinand I.

Nova cesarska postava, ktera zadeva služnosti ali servitute v gojzdi in na družih zemljiših.

(Dalje.)

Drugi razdelk.

Posebne odločbe.

A. Kako služne pravice (servitute) uravnati (regulirati).

Od lesa in derv.

§. 15. Kadar se morajo vživane pravice popolnoma ali deloma ali tudi le na odločeni čas uravnati ali v red djati, je treba natanjko vse odločbe tega uravnanja s pismom na terdno postaviti in scer tako, kakor §. 4 ukazuje in kakor se bo v sledečih predpisih govorilo.

§. 16. Vse dervašine in scer pravice les ali derva dobivati (ako ne zadevajo samo suhljadi in poberšine ali pa štorov in korenin) se morajo tako uravnati, da se odloči: koliko se bo lesa ali derv vsako leto ali ob družih časih dobivalo, in na katerem mestu se bo dobival.

Koliko se bo derv za kurjavo vsake sorte (naj bo za ognjiša, fužine, oglarije) dajalo, se mora vselej kakor letna davšina izgovoriti po meri Dunajskih sežnjev (klafter), in pa določiti: kako dolge bojo polena, in kakošna v vsakem kraju navadna sorta bo: ali lepe polena, ali bolj izmeček, ali butare itd.); — les za stavbe (cimpre) in za drugo rabo, kakor za izdelke tesarske, mizarske itd. se pa mora odmeriti v taki lastnosti, ki se prilaga namenu zadobljene pravice, ali v kuabičnih čevljih te in te dolgosti in debelosti, ali v izrečenem številu debel, hlodov, rant odločene dolgosti in debelosti — in vse to se določi, kakor je kje potreba: ali za vsako leto ali za daljši čas, v katerem sme vživavec po večkrat ali pa tudi ves les, kteri mu gré, na enkrat terjati.

§. 17. Pravica do poberšine suhljadi ali štorov in korenin se ima le tistikrat vstanoviti na letno odrajtvalo, kadar lastnik gojzda sam to želi.

To določilo se ima po Dunajski meri in sorti derv zgoditi.

Kadar se to zgodi, je treba po predpisu §. 11. izrajtati: koliko vživanje te pravice na leto znese. Koliko pa je tižitek vreden, in koliko derv je odmeriti za čisti dobiček, kterega je vživavec iz poberšine in štorov za kurjavo imel, to se odločuje po §. 26. te postave.

Od pašnih pravic.

§. 18. V razsodku pri uravnanju pašnih pravic se mora ustanoviti: kakošne sorte živino, koliko glav, v katerem času sme kdo na pašo goniti in v kateri meri sme to pravico vživati. Ravno tako je treba v tem razsodku tudi druge služnosti v red djati, če bi združene bile s pašno pravico; take pravice so na priliko: živino po ptujem goniti, živino napajati, — dalje, da se pašnik ogradi ali zaznamova, čuvaji postavijo itd.

§. 19. Pri uravnavi paše po gojzdu ali po takem svetu, ki je za rejo lesa namenjen, se mora določiti prostor za pašo vsako leto, kteri kosi gojzda so za pašo odločeni, v katerem času in kako se bojo pašniki odkazovali.

(Dalje sledi).

Kakšna je sorodnost Slavenov z Indianci.

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

(Dalje.)

Če to reč globlje presodimo, vidimo, da glavni bogovisevernih Vindov niso nič drugega, kakor prestavki indijskih imen v slavenska. Ker so zgodaj svojo samostalnost zgubili in pod oblast drugih narodov prišli, jim ni mogoče bilo svoje častje tako razvijati, kakor južnim, kteri so brez dvombe po načinu indijskih braminov imeli šole, v kterih so se mladenči podučevali v verozakonskih rečeh, znabiti tudi v svetem jeziku braminov. Pri južnih Slavenih so se gotovo ohranili prepisi svetih bukev »Vedas«, »Puranas«, »Gita« itd., kar vidimo in se prepričamo iz tega, ker na rimskih kamnih lastna imena po tih bukvah prejeta najdemo ¹⁾, kakor »Vedius«, »Puranus«, »Giton« itd. Severnim je brez dvombe le ustmeno izročilo obdržalo staro indijsko vero v poznejših časih, južnim pa pismeno. Tudi človek ima do verozakonskih reči in božjih imen večjo pobožnost in častenje, kakor do posvetnih, zato tudi se imena bogočastja verozakonskih obredov itd. niso tako hitro pozabile, kakor imena vsakdanjega življenja in občenja, ktere so zapopadene v izrazih jezika.

Da so severnoslavenska glavna božanstva ednaka z indijskimi, samo s slavenskim imenom, to vidimo iz indijske trojice Trimurti. Paulin (*System Brahm.* stran 106.) piše o nji sledeče: »Trimurti seu Trinitas indica. Ex sententia Indorum Brama est creator, Višnu conservator, Živa est destructor, vindex et iudex, cui animarum post mortem cura obtigit. Samserdamicum »tri« significat tres, »murti« vero personam vel corpus. Trimurti seu trinitas indica sunt tres personae etc.« Pri severnih Slavenih se veli ta trojica: Triglav (*Vita s. Ottonis* L. 2. c. 13.) in se reče od njega: »ideo summum Deum habere tria capita, quoniam tria procurat regna, id est, coeli, terrae et inferni« (primeri: Brama, Višnu, Živa).

Tudi po duhu jezika slavenskega je Triglav dosledni prestavek indijskega Trimurti, ker Slovenec pomeni »glava« tudi rabi v pomenu »oseba«, individuum, persona; postavim: deset glav živine pase.

¹⁾ Muhar: *Gesch. d. Steier.* I. 366, 368, 375.